

СТАНОВИЩЕ
ЗА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД НА ЗДРАВКО КЪНЕВ
„МЮСЮЛМАНСКАТА ОБЩНОСТ В БЪЛГАРИЯ:
МЕЖДУ ТРАДИЦИЯТА И СЕКУЛАРИЗАЦИЯТА
(ПРАВОСЛАВНО-БОГОСЛОВСКО ИЗСЛЕДВАНЕ)“
ЗА ПРИСЪЖДАНЕ НА ОБРАЗОВАТЕЛНАТА И НАУЧНА СТЕПЕН
„ДОКТОР“ ПО ПРОФЕСИОНАЛНО НАПРАВЛЕНИЕ 2.4. РЕЛИГИЯ
И ТЕОЛОГИЯ (*История на монотеистичните религии*)
от проф. дфн Нина Димитрова

Здравко Кънев е бакалавър и магистър по богословие в Богословския факултет на Софийския университет „Св. Климент Охридски“. От 2018 г. е докторант към катедрата по Систематическо богословие в същия факултет, а през 2019 г. е избран за асистент там. От есента на 2021 г. е и хоноруван преподавател по омилетика в Софийската духовна семинария. Декларирал е участие в два научно-изследователски проекта, в редакторска и съставителска дейност, както и в национални и международни научни форуми. По темата на дисертацията Здравко Кънев е представил две публикации в сп. „Богословска мисъл“ (2018, 2020 г.), както и данни за предстояща трета.

Актуалността на темата на дисертационния труд е несъмнена; тя, както е подчертано от автора, ще бъде валидна и в близко бъдеще. Трайното впечатление от прочита на изследването е за придържането към обективен, умерен, толерантен подход при разработката на тази толкова щекотлива проблематика.

Избраната структура включва предговор, увод, четири глави, заключение и четири приложения. Всяка от главите завършва с ясно изведени обобщения. Списъкът с ползвана и цитирана литература обхваща 282 заглавия, повечето от които на кирилица, а останалите – на английски и италиански.

Уводът включва необходимите компоненти, като прави впечатление обстойното представяне на коментарната литература по избраната тема – както на чуждата, така и на българските изследвания. Посочено е как проучването е опит за диагностициране на процесите, протичащи в ислямската общност –

секуларизация, реислямизация, проислямизация и радикализация, а замисълът е да се предложи теоретична основа за осъществяването на успешен междурелигиозен диалог.

Първата глава – „Основи на ислямската религия и етнос“, е историческа; тя проследява етапите във формирането на исляма като световна религия, анализирайки задълбочено както предислямския период, така и съвременното му състояние, като откроява най-важните понятия в него, а също и обособените там групи, течения, разновидности.

Следващата глава е посветена на духовно-историческия контекст на взаимодействието между християнството и исляма. Тя включва не само първите фази в този процес, започнал през VII век, но предлага и един исторически поглед към исляма по българските земи, последван от детайлен анализ на съдбата на мюсюлманската общност у нас след Освобождението, в междувоенния период и през втората половина на XX век, вкл. т. нар. „Възродителен процес“.

Третата глава е според мен ядрото на дисертацията – озаглавена „Мюсюлманското вероизповедание: в търсене на легитимност и валидност“, тя предлага концептуален анализ на ислямския фундаментализъм, а след което посочва и потенциалния риск от присъствието му сред мюсюлманите у нас, разглеждайки причините и факторите за настъпилите процеси на реислямизация. Много добре е проведен съпоставителният анализ между степента на реислямизация при отделните групи мюсюлмани.

Според мен едно от достойнствата на настоящия труд е теоретичният анализ на религиозния фундаментализъм изобщо, синтетично сведен до връщане към- и придържане единствено до *фундаментите* на дадена религия. Придържайки се строго и неотклонно към свещените текстове, носителите на такава нагласа превръщат традицията във фундаментализъм, откъдето и екстремистките настроения срещу всяко отклонение от основите.

Обясненията на Здравко Кънев за възможностите и действителното осъществяване на радикализацията на исляма у нас са както от областта на самата религия, така и социално-политически. Опитите за всестранно обглеждане и диагностициране на феномена в родния идейно-политически контекст следва да

бъдат отчетени като плодотворни. Много уместен е предложеният анализ на връзката между ислям и политика (респ. на политическия ислям и пр. разновидности на резултата от тази връзка). Доколкото предлаганото изследване е направено от гледището на православно богословие (заявено е като „православно-богословско изследване“) и доколкото в дисертацията постоянно се правят паралели между ислям и православие, бих искала да разбера мнението на автора относно основанията да се говори и за *православен фундаментализъм*, също и за *политическо православие* (обсъждани в някои днешни изследвания), а и за продуктивността на евентуален съпоставителен анализ между двата феномена. Бих искала и уточнение на твърдението от с. 160, че ислямският фундаментализъм би могъл да се изяви умерено и крайно – как една абсолютистка гледна точка може да се изяви „умерено“? В порядъка на бележки ще изразя несъгласие и с отбелязаното на с. 138 – „Днес е модерно да се твърди, че да си вярващ, означава, че си „остарял“, „глупав“, „наивен“ и др.“ – ясно е, че такова твърдение е призвано да се съгласува с темата за секуларизацията (и във връзка с мюсюлманската общност), но от деветдесетте години насам ситуацията у нас е точно обратната, поне що се отнася до модата в религиозните настроения – модно е да си религиозен; атеизмът не е добър тон (тук не разисквам доколко тези настроения са искрени и доколко заявеният духовен обрат е реален). Но по темата за секуларизацията – бих искала да видя паралел между разгръщането на този процес при исляма и православието (в български контекст).

Третата глава съдържа много верни наблюдения и много точни изводи, които биха могли да бъдат отправна точка за бъдещи изследвания по тази така актуална тема.

Четвъртата глава е посветена на *единствено възможния път* за успешното – мирно – взаимодействие между мюсюлмани и православни; път, чието осъществяване е видно през религиозното образование, интеграцията и диалога. Здравко Кънев показва добрата си информираност по въпроса за развитието на ислямските религиозни институции, както и относно каналите на религиозното образование на мюсюлманската общност у нас и апелира към създаването на диалогичен духовен ислямски елит. Основното му твърдение в тази глава е, че

въпросът за религиозната грамотност и религиозното образование през XXI век става все по-наложителен, а добрата практика в това отношение илюстрира чрез създаденото в това отношение от страна на Св. Синод. Страниците, посветени на отношението *православие – ислям* в България, са добре написани и подчертават умереността и толерантността на автора като позиция, характерна за цялата дисертация. В обширното заключение, което обобщава резултатите от изследването, отново е изтъкната значимостта на междурелигиозния диалог, основан на ценности.

Общото ми впечатление от предлаганата за обсъждане работа е, че тя е ценно и навременно изследване, чиито изводи могат да бъдат ползвани и в практиките на други области на познанието. Що се отнася до автореферата, смятам, че той точно предава съдържанието и духа на дисертационния труд. В него е поместена и справка за научните приноси (обособени в три пункта), с чиято претенция съм съгласна.

Въз основа на казаното дотук, като член на научното жури по защитата на дисертацията на тема „Мюсюлманската общност в България: между традицията и секуларизацията“ ще гласувам с „да“ нейният автор Здравко Валериев Кънев да получи исканата образователна и научна степен „доктор“ в професионално направление 2.4 *Религия и теология*.

10. 01. 2022

Подпис: